

1.d Farver

Farver er et centralt element i de fleste billeder, og man kan inddrage farver på flere planer, når man skal analysere et billede. Farver har gennem kunsthistorien haft forskellige symbolske betydninger, men når man taler om farvesymbolik, bevæger man sig over i en mere indholds-analytisk tilgang, som findes i et andet kapitel. Når vi stiller formanalytiske spørgsmål til et billede, vil vi nærmere se på farvernes virkning i forhold til hinanden og i forhold til billedets udtryk.

Farvecirklen

Vi kan stille farverne systematisk op i en farvecirkel. I trekanten inderst i cirklen ses de tre primærfarver, som er rød, gul og blå. Disse tre farver

Ittens
farvecirkel

er grundfarver; det er farver, som man ikke kan blande sig frem til. Men blander vi de tre farver to og to, får vi sekundærfarverne: Blå og gul giver grøn, blå og rød giver lilla, gul og rød giver orange. Primær- og sekundærfarverne er stillet op i en cirkel, og farverne imellem dem kaldes tertiærfarver: Gul-orange, rød-orange, rød-lilla, blå-lilla, blå-grøn og gul-grøn. Farver, der står lige over for hinanden, kaldes komplementærfarver.

De rene farver i farvecirklen kaldes mættede, men de kan også blandes med hvidt eller sort, så kalder vi dem brækkede eller umættede. De fleste farver bliver bare

mørkere eller lysere ved at blive blandet, dvs. de mister en del af deres lyskraft, mens en farve som gul forandrer drastisk karakter ved at blive blandet med sort.

Farvecirkelen her er oprindeligt udformet af den schweiziske maler, kunstpædagog og kunstteoretiker Johannes Itten (1888-1967), se evt. te-
maartikel om Ittens farveteori.

Farvekontraster

Farver kan bruges til at skabe harmoni og ligevægt i et billede, men ofte er de brugt til at skabe spænding eller sætte fokus på bestemte ting eller personer. Her kan vi tale om syv faste *kontrastpar*, som skaber spænding i billeder:

Egen-kontrast

Man taler om farvernes egen-kontrast, når der sammenstilles mindst tre farver, som afviger meget klart fra hinanden. Den mest effektfulde egen-kontrastvirkning opnår man derfor, når man bruger rød, gul og blå i et billede, evt. sammen med sort og hvid, som kan understrege farvernes karakter. De tre primærfarver indeholder jo ikke noget af hinanden og er derfor dem, der adskiller sig mest fra hinanden. Der er også tale om egen-kontrast, hvis man bruger de tre sekundærfarver eller andre sammenstillinger af rene farver fra farvecirklen, men den vil være mere afdæmpet end ved primærfarverne.

Egenkontrast
Michael Kvium:
Simpelt mands-
portræt II, 2011

Kold-varmkontrast

Når vi ser på en farvecirkel, vil vi som hovedregel opfatte de rød-gul-orange farver i den ene side som varme, mens de blå-grønne farver i den anden side opfattes som kølige. Når man derfor i et billede sætter varm orange over for en lys grøn-blå, vil vi opfatte en stærk kontrast mellem farverne og deres udtryk. Igen har det dog også betydning for den enkelte farves virkning, hvilke farver der sættes sammen: En blå nuance kan opfattes som varm, hvis den fx har et islæt af rød i sig og findes sammen med andre blå nuancer, som er mere grønne. Den gule farve kan også have forskellige karakterer; en hidsig citrongul vil fx virke kold over for en stærk solgul.

**Kold-varm-
kontrast**

Lars Nørgaard:
De tre gratier,
1985

Lys-mørkkontrast

En anden måde at opnå stor kontrasteffekt i et billede er ved at sætte meget mørke farver sammen med meget lyse farver. Den stærkeste lys-mørkkontrast, vi har, er derfor sort over for hvid, men den kan også skabes med gråtoner eller med farver. Den gule farve har fx en meget stærk lyskraft over for violet. Når man bruger lys-mørkkontrasten, udnytter man netop, hvordan farverne virker forskelligt alt efter hvilke farver, der er omkring dem: Man understøtter en farves lyskraft ved at sætte den sammen med dens modsætning.

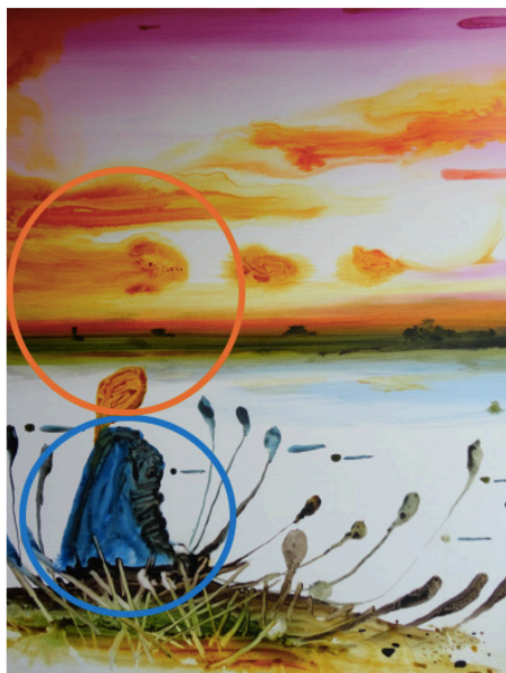
**Lys-mørk-
kontrast**

Julie Nord:
Ghost, 2010

Komplemen- tærkontrast

John Kørner:
Alene med sky-
erne, 2011

Komplementærkontrast

Den stærkeste kontrastvirkning, man kan opnå i et billede, får man ved at sammenstille farver, der ligger lige over for hinanden i farvecirklen. De kaldes komplementærfarver: Rød og grøn, blå og orange eller gul og lilla. De indeholder tilsammen alle tre primærfarver, og blander man to komplementærfarver, får man en grå farve, ligesom hvis man blander alle tre primærfarver. Men stilles de op ved siden af hinanden, forstærker de til gengæld hinandens intensitet.

Simultan- kontrast

Se indgående på
den røde firkant
i 30 sekunder og
se derefter på en
hvid væg

Simultankontrast

Komplementærkontrasten hænger sammen med det, vi kalder „simultankontrasten“: Vores hjerne vil, når vi ser på en farve, „kræve“ den modsatte farve samtidig (simultant) for at skabe harmoni. Hvis ikke den modsatte farve er til stede, skaber hjernen den selv som et efterbillede. Når vi fx ser noget rødt, vil vores hjerne af sig selv forsøge at kompensere ved at danne „den modsatte farve“, altså grøn. Afprøv det ved at stirre intenst på en rød farveflade i 30 sekunder og se derefter hen på en hvid væg. Du vil nu se en afspejling af den flade, du kiggede på, men i en grøn version.

Kvalitetskontrast

Når der i et billede findes en kontrast mellem meget brækkede, matte farver og mættede, strålende farver, taler vi om en kvalitetskontrast. Den mest tydelige kvalitetskontrast forekommer, når en mættet farve står over for den samme farve brækket med fx hvid. Så forstyrres den ikke af andre kontraster som fx kold-varm-kontrasten. Men det kan også være en mættet farve over for fx mere neutrale grålige eller brunlige farver. I begge tilfælde vil den mættede farve stå tydeligt frem og måske skabe fokus på noget væsentligt i motivet eller balance i billedet.

Kvalitetskontrast

Claus Carstensen:
Negation as affirmation of will
(Brumaire), 2001

Kvantitetskontrast

Den sidste af kontrasterne handler om størrelsesforholdet mellem farvefladerne i et billede, og her er det vigtigt at forholde sig til farvernes lyskraft i forhold til hinanden. Ser vi på de rene, mættede farver, så har gul en meget stærk lyskraft, mens violet er den farve, der har svagest lyskraft. Orange har også stærk lyskraft, blå har ikke så meget, mens rød og grøn er cirka lige stærke.

Hvis man vil skabe harmoni og balance i et billede, kan man derfor nøjes med at bruge en ganske lille smule gult til at veje op mod en stor mængde mørk lilla eller blå, mens der kan være lige meget rødt og grønt. Hvis man derimod fx har et billede med en lille smule rødt og en stor mængde grønt, så vil hjernen forsøge at fremhæve den røde, igen pga.

hjernens trang til at skabe harmoni, og dette vil skabe spænding i billedet.

Kvantitetskontrasten kan også bruges til at forstærke de andre kontrastvirkninger, så billedet får større dybde og spænding ved at have et lille lyst felt i et mørkt billede eller et lille koldt felt i et varmt billede osv.

**Kvantitets-
kontrast**
Oluf Høst:
Aften, 1928

Øvelse 1.7 og 1.8

